

نظام‌های پرداخت در کشور

در سال‌های اخیر با کاهش نسبت ارزش واقعی به ارزش اسمی اسکناس و مسکوک در ایران، سهم ابزار اخیر در حجم پول کاهش قابل توجهی داشته و جای خود را به پرداخت‌های مبتنی بر انواع چک، خصوصاً چک‌های مسافرتی و تضمینی، داده است.

معرفی ابزارهای نوین پرداخت الکترونیک به سال ۱۳۷۰ و آغاز به کار خدمت عابربانک سپه بازمی‌گردد که اولین نمونه از کارت‌ها را با قابلیت برداشت از پایانه‌های خودپرداز در اختیار مشتریان شبکه بانکی قرار داد.

در طول سال‌های گذشته اکثریت قریب به اتفاق بانک‌های کشور خدمات کارت برداشت را برای مشتریان خود ارائه کرده‌اند که بهره‌گیری از خدمات مزبور عمدتاً با هدف توسعه کاربری بانه‌های الکترونیک به جای بانه‌های شعب و تحویل نقد به مشتریان بوده است.

شبکه کارت‌های بانکی در جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۱ و با آغاز فعالیت شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی (شتاب) به عنوان سوئیچ ملی کارت به صورت یکپارچه عمل نموده و در حال حاضر کلیه کارت‌های صادره بانک‌ها در کلیه پایانه‌های نصب شده در سرتاسر کشور پذیرش می‌گردند. مرکز «شتاب» تحت نظارت اداره نظام‌های پرداخت، راهبری گردیده و این واحد پس از تهاتر اقلام مربوط به تراکنش‌های کارت‌های بانکی تا نیمروز بعد مبالغ مربوط به تسویه بین بانکی را در ساتنا تسویه می‌کند. با آغاز طرح نظام جامع پرداخت در سال ۱۳۸۰ و عملیاتی شدن اولین زیرساخت تسویه و انتقال آنی وجوه (تحت عنوان ساتنا) در سال ۱۳۸۵، برای اولین بار کشور دارای یک نظام واحد مبادله الکترونیکی وجه برای انواع پرداخت‌های خرد و کلان گردید. در ادامه پیشرفت پروژه‌های طرح نظام جامع پرداخت مقرر است سامانه پایاپای الکترونیکی "پایا" سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا) و زیرساخت کلید عمومی و امضای الکترونیکی در سال ۱۳۸۸ به بهره برداری برسند. در این شماره با دو سامانه آشنا می‌شوید:

مرکز شتاب

شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی (شتاب) از سال ۱۳۸۱ با هدف یکپارچه سازی و به هم پیوست سامانه های کارت تمامی بانکهای کشور آغاز به کار کرد. در حال حاضر مرکز "شتاب" به عنوان سوئیچ ملی کارت بانک در کشور ایفای نقش نموده و تمام بانکهای کشور در آن عضویت دارند. عملیات تحت پوشش شتاب دامنه وسیعی از تبادلات، از قبیل برداشت وجه نقد، خرید الکترونیکی، انتقال وجه، پرداخت قبوض و مانده‌گیری را در بر می‌گیرد. مرکز شتاب به طور متوسط روزانه بیش از دو و نیم میلیون تراکنش را پردازش می‌کند. عضویت در مرکز مزبور تابع مقررات حاکم بر مرکز شتاب است.

سامانه تسویه ناخالص آنی (ساتنا)

سامانه تسویه ناخالص آنی (ساتنا) برای دو هدف اصلی از آذرماه سال ۱۳۸۵ راه اندازی شده است:

- ۱- تسویه مبادلات بین بانکها
- ۲- انتقال وجه فوری بین حساب‌های مشتریان در دو بانک مختلف

از شهریورماه ۱۳۸۷ خدمات ساتنا برای حواله بین حساب‌های مشتریان در دو بانک مختلف معرفی شده است. مشتریان بانکها می‌توانند با مراجعه به شعب بانک خود، از متصدیان مربوط درخواست حواله ساتنا به حسابی در بانک دیگر بنمایند. خدمات ساتنا در حال حاضر بدون کارمزد در تمامی شعب همه بانکها و برای انواع حسابها (اعم از سنتی و متمرکز) ارائه می‌شود.

آشنایی با نظامهای پرداخت

قسمت پایانی

در شماره قبل نشریه پیام سینا با دو مقوله از نظامهای پرداخت الکترونیک در کشور آشنا شدید. در قسمت پایانی مطلب، با دو سامانه دیگر در این زمینه آشنا می‌شوید.

پایاپای الکترونیک (پایا)

پایای الکترونیک (پایا) زیرساخت اصلی مبادلات پولی بین بانکی حسابی انبوه به شمار آمده و ستون فقرات حواله‌ها و انتقال وجه بین بانکی را در کشور تشکیل می‌دهد. "پایا" به گونه‌ای طراحی شده که می‌تواند دستور پرداخت‌های متعدد را از طرف بانکها دریافت، پردازش و برای انجام به بانکهای مقصد ارسال نماید. متناظراً بانکها نیز می‌توانند دستور پرداخت‌های مشتریان خود را به صورت انفرادی یا انبوه دریافت و برای پایای و انجام در بانکهای مقصد به «پایا» ارسال کنند.

سامانه پایای الکترونیک در درون خود دارای دو هسته جداگانه «انتقال اعتبار» و «برداشت مستقیم» است که ارائه خدمات ارزش افزوده را برای بانکها میسر می‌سازند.

هسته انتقال اعتبار یا انتقال مستقیم همانند یک سامانه حواله بین بانکی عمل می‌نماید، با این تفاوت که این سامانه علاوه بر پذیرش حواله‌های انفرادی قادر خواهد بود تا حواله‌های انبوه شامل تعداد بسیار زیادی دستور پرداخت را نیز از بانکها و مشتریان آنها دریافت و پردازش نماید. قابلیت‌های «پایا» ارائه خدمات زیر را در شبکه بانکی میسر خواهد ساخت:

۱- پرداخت الکترونیکی اقساط تسهیلات

۲- پرداخت حقوق و مستمری

۳- پرداخت سود سهام و اوراق

" پایا" زیرساخت مبادله پیام‌های مالی مبتنی بر شماره حساب بانکی بوده و تسویه بین بانکی مبادلات انجام شده توسط این سامانه از طریق «ساتنا» صورت خواهد گرفت. به این منظور «پایا» مستقیماً به «ساتنا» متصل بوده و عملیات تسویه را در پایان هر چرخه پایای به صورت خودکار انجام خواهد داد.

سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا)

سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا) به عنوان زیرساخت انتشار و تسویه انواع اوراق بهادار الکترونیکی به عنوان یکی از ارکان طرح نظام جامع پرداخت در سال ۱۳۸۸ راه اندازی شده است.

با آغاز فعالیت تابا، انتشار و مبادله تمامی اوراق مشارکت دولتی و بانک مرکزی و گواهی‌های سپرده منحصراً به صورت الکترونیکی صورت پذیرفته و انتشار اوراق مشارکت به صورت کاغذی متوقف می‌شود.

همچنین تابا نقش مهمی را در تسهیل مبادله وجوه در ساتنا از طریق امکان تامین نقدینگی از محل اوراق مشارکت بانکها بر عهده خواهد داشت.